

KRÖNIKA

Vem flyger tusen mil för att träffa fel människor? Till och med luffarna söker avskildhet. Jan Söderqvist funderar över turismens paradoxer.

Bortom tingel-tanglet

Varför är det fel människor som reser? "Why do the wrong people travel?" Den frågan ställde sig någon gång, jag tror det var Noël Coward men jag kan ha fel. Hur som helst var det långt före såväl chartern som tågfluffen. Och nu är det naturligtvis sju resor värre.

Frågan aktualiseras av filmen Beach, som har svensk premiär i morgon, där Leonardo DiCaprio spelar en ung ryggsäcksresenär på spänning efter paradiset. Efter diverse strapasser finner han vad han söker: en isolerad, hemlig strandkoloni där en skara unga, fotogeniska västerlänningar sportar och badar i solens varma sken. Man spelar volleyboll, harpunerar fisk, dansar och umgås kring nattlig lägereld.

Hela förutsättningen och hela poängen med detta paradiset är isoleringen och hemlighetsmakeriet. I det ögonblick resten av världen finge kännedom om denna himmelskt vackra lagun skulle allt vara förlorat. Då skulle alla de andra människorna, fel människor, komma sättande med allt sitt vulgära skralände och tingel-tangel, sina plaststolar, souvenirbutiker och T-shirtar med reklamtryck.

DET HÄR ÄR, BOKSTAVLIGEN, en lyxproblematik. När man är på resa så är lyx inte i första hand en fråga om påkostad hotellrumsinredning – det handlar om avskildhet och stillhet. Har man möjlighet att slippa vill man inte höra skral eller se tingel-tangel, man vill inte sitta på serveringar med plaststolar och inte handla i fula souvenirbutiker. Och vill man träffa andra människor så vill man helst inte att de ska ha rödsprängda ögon och T-shirtar med reklamtryck. Såvida man inte är av en dem, vill säga.

Vi lever i ett klassamhälle, och att avskilja sig från mobben under semestern är såväl en social plikt som ett privilegium för ett trots allt inte alltför litet fåtal. Och i någon mening är exempelvis Saint Tropez onekligen "bättre" än Torremolinos. Själva staden är vackrare, kvinnorna är vackrare, restaurangerna är bättre, stranden är behagligare. Men så är det också dyrare och mindre tillgängligt. Och så är också höga priser och otillgänglighet de strategier som står till buds för att hålla fel människor borta.

Hotellanläggningen Amanpuri på norra Phuket i Thailand är så till den grad exklusiv att man inte håller sig med några som helst skyltar vid den väl bevakade grinden. Man vill inte locka till sig folk i onödan och vänder sig knappast till kunder som råkar komma åkande förbi på vägen. Och priserna får det att riktigt svada i ögonen. I gengäld får gästen det yttersta av service och komfort, och han slipper framför allt det han vill slippa.

ÖN MUSTIQUE I DE västindiska Grenadinerna är på det hela taget inte märkvärdigare än grannön Bequia, men den är mer otillgänglig och dyrare och därför förhållandevis fri från fel människor. Hit går ingen reguljära färjor och här finns bara ett hotell, som givetvis vet att ta betalt. Det enda alternativet är att hyra någon av de privata villorna, vilket kostar från cirka 75 000 kronor i veckan och uppåt. Men då ingår också betjäning. Samt avskildhet och stillhet.

Hur jämlika vi än är, går semesterparadiset ohjälpligt förlorat när det blir tillgängligt för fel människor. Och ett lyxigt problem, men dock ett problem, med det stigande välståndet är att fel människor får tag i allt fler flygbiljetter. Ett tecken i tiden är att även ryggsäcksresenären nu känner sig jagad av en mobb.

16 mars 2000
JAN SÖDERQVIST

Vanlige Eichmann

Modern historia

Rony Brauman och Igal Sivan
Éloge de la désobéissance
Éditions du Pommier, 1999

Har vi honom inte mitt ibland oss, den korrekta mannen som lyder minsta vink? Catherine Gierow har läst en studie i allidaglighet.

När John Wayne härskade på bio-duken fick man aldrig se indianer på nära håll. De visades på avstånd, helst i flock och rovdjur på jakt efter bleksaxiten. Och Leni Riefenthalts propagandastycken visade aldrig en jude, någon kunde ju identifiera sig med en sådan. På samma sätt har filmen gjort nazihöjdarna till sadistiska kreatur och perversa neurotiker, anförare av döds-kallelegioner. Men år 1961 greps SS Obersturmbannführer Adolf Eichmann av israeliska agenter, året därpå dömdes han till döden.

SÅ FICK DE överlevande från lägren tala ut. Världspubliken kunde bekanta sig med en av de mest fruktade bödlarna. Eichmann satt i en glasbur, en aning skallig, iklädd pryddlig kostym, diskret slips och vit skjorta. Artigt lydde han den auktoritet som plötsligt hade blivit hans överordnade. Han gjorde sitt yttersta för att svara på domarens minsta fråga. Under månader visade han en nästan till manisk noggrannhet. Han hänvisar till rätt dokument, rätt paragraf, rätt bilaga. För att så snabbt som möjligt kunna svara har han tagit med sig olika glasögon och ett förstöringsglas: även en stjärnbyråkrat kan tycka att det finstilla är svårast.

SS Obersturmbannführer Eichmann var en sådan person, som vilken chef som helst skulle vilja ha under sig. Den som ingen märker i korridorerna, men som i stort som smått följer ledarens minsta vink. Utan att någonsin ifrågasätta en order eller ett, extra uppdrag, hur tråkigt eller otäckt det än är.

BRAUMANS OCH SIVANS kortfattade opus, *ÉLOGE DE LA DÉSŒBÉISSANCE* (Hyllning till olydnaden), lämnar psykologen åt sidan – Eichmann är normal. Inga trauman att tala om, inga konstigheter i barndomen, inget snett förhållande till mamma – inget speciellt alltså. Hans starkaste karaktärsdrag är behovet av att underordna sig en överordnad, högre makt. Under rättegången finner åhörarna att den barnsliga iver hos denne man som metodiskt och anspråkslöst har regisserat miljoner deportationer med minimala förseningar.

Eichmann var expert på transportteknik. Inom det nazistiska

Under sin tid i Israelskt fängelse skrev Eichmann dagbok om sina erfarenheter från Andra världskriget.

Instängd i en skottsäker glasbur ställdes Adolf Eichmann inför rätta i Israel 1961. Efter sex månaders rättegång avrättades han för brott mot mänskligheten.

förintelsebolaget hade han visat så mycket god vilja att han blev chef för logistiken knappt 35 år gammal. Han hade meriterat sig för jobbet: för att studera det "biologiska material" som låg inom arbetsområdet hade han till och med gått kvällskurs i hebreiska. Visst blev han ledsen ibland, som när hans chef vägrade ersättning för kostnaderna för kvällsundervisningen. Och förseningar vid transporter hade han svårt att acceptera. Så svårt att han bad om en ny tjänst som han – tyvärr – inte fick.

OBERSTURMBANNFÜHRERN stod inte ut med att se spyor eller blod, men han var ändå stolt över att hans expertkunskaper hade underlättat Tysklands storpolitik. En liten man kan spela en stor roll, bara han gör sin plikt. Antisemit? Inte det minsta. Eichmann tycks ha varit fascinerad av det "biologiska material" han hanterade. Men han är mån om att påpeka för

domaren: "Plikten är en sak, den är helig – egna intima känslor är irrelevant i sammanhanget."

Braumans och Sivans studie visar att underkastelse inför auktoritet, behovet att lyda, snarare än fanatism var orsaken till seklets värsta brott. Kontorsmördaren Eichmanns rättegång har en symbolisk dimension – den visar att folkmod egentligen är en enkel historia, lätt att genomföra med rätt underordnade.

Många kände sig osäkra när Eichmann satt där i sin glasbur. Skulle han inte, trots allt, väcka publikens sympati? En så allidaglig byråkrat utan minsta konstighet? Tänk om glasburen skulle fungera som en spegelburen och vi alla såg ett stycke av oss själva därinne? Hannah Arendt, den tyska filosofen som följde rättegången, kände draget längs golvet och gav det rätta perspektivet. Ondskan, liten eller total, är aldrig storlagen. Den är banal.

CATHERINE GIEROW

O, helga medel!

Jesuiterna kan inte alltid sin historia, noterar Stefan Lindgren.

Helgar ändamålet medlen? De flesta av deltagarna i en paneldebatt på Tribunalteatern här förleden, med raffinerad symbolik inhytt i förra porrkubben Lidos källarlokal, tycktes anse det. Debatten hölls i samband med premiären på Brechtpjäsen DIE MASSNAHME. I stort sett var bara jesuitpatern Ulf Jonsson och moderat riksdsagsmannen Gunnar Hökmark principiellt emot. Jonsson påstod att jesuiterna orättvist har anklagats för att vara upphovsmän till tesen. Anklagelsen uppdiiktades på 1800-talet, trodde han.

Sanningen är att tesen formulerades av Hermann Busenbaum, rektor vid jesuitkollegiet i Münster år 1650. CUM FINIS EST LUCTUS ETIAM MEDIA SUNT LUCTA, förklarade han. Då ändamålet är tillåtet är också medlen tillåtna. Vad han med dessa ord försvarade var det sexuella förspelet mellan makar, då dess ändamål är (det tillåtna) samlaget.

Jonsson och Hökmark får naturligtvis leva som de vill, men här är jag överens med Busenbaum. Svensk uppslagsbok från 1947 skriver träffande och koncist: "Ett faktiskt handlande i det dagliga livet efter denna sats torde man ej kunna fritaga vare sig jesuiter el. andra från". Som förre gästhyse spionchefen Markus Wolf med återhållen skadeglädje påpekade kan i vart fall inte Gunnar Hökmarks tyska broderparti, CDU, i dagsläget fritas från satsen.

STEFAN LINDGREN